

## Pășunatul iarna

Trebuie să începem cu contextul general. Existența pasunilor și a fanatelor este foarte benefică pentru biodiversitate. Fără ele fauna și flora României ar fi mult mai săracă. Aceste habitate în mare parte sunt susținute de crescătorii de animale, animale care pasunează. Ele au nevoie de pasune pentru pasunat și de fanate ca să asigure fanul pentru iarnă. Putem deci afirma că protecția naturii trebuie să fie recunoscătoare pentru această ramură a agriculturii. Înșă, diversitatea și importanța pentru protecția naturii a pajistilor scade (în general) de la fanate către pasunile de bovine, iar mai apoi spre pasunile de ovine. Pasunile suprapasunate cu oi sunt de obicei cele mai sărace. În cazul României asistăm acum la diminuarea semnificativă a suprafeței pajistilor - foarte multe pajisti au fost arate, construite, etc. în ultimii 10 ani - și acesta este cel mai mare pericol pentru pajisti. Odată arate sau dacă s-a construit pe ele o zonă rezidențială, un parc fotovoltaic, etc. ele sunt dispărute pe veci. O altă problemă foarte mare este reducerea calității pajistilor. Această reducere a calității pajistilor are mai multe drivere, printre care se încadrează și pasunatul iarnă, (dar probabil mult mai important este suprapasunatul). O cauză necunoscută a acestei practici este că nu mai este nevoie de mult fan, astfel dispăr fanatele (cele mai importante), iar pasunile folosite și iarnă devin mult mai sărace decât cele pasunate normal. Efectele negative ale pasunatului iarnă sunt deci multiple, însă tin să accentuez că cele mai multe probleme vin din cauza numărului mare de oi și nu neapărat din cauza că se pasunează iarnă. Pasunatul (și) iarnă cu un număr mare de oi numai amplifică aceste probleme. Numărul mare de oi suprapasunează pajistile, care ar putea să revină în perioada de primăvară timpurie, dar oile care pasunează și în această perioadă îl rad de tot. În plus, în această perioadă pasunea este de multe ori foarte umedă, iar suprapasunatul distruge solul. Apare eroziunea. Dintre plante se înmulțesc speciile care rezistă bine la batătorirea solului, iar restul dispăr, astfel pasunea devine mult mai săracă.

### *1. Cum era tradițional pășunatul în vechime (istoric vorbind) în zona dvs.?*

Transhumanța era în trecut o practică larg răspândită de pășunat cu oi și capre, nu numai în Subcarpații din România, dar și în regiunile Mediteraneene. Turmele de oi erau însoțite de ciobani, și între etapele de deplasare (turmele puteau parcurge în jur de 20 km pe zi) acestea puteau pășuna și odihni pe izlazul comunal, în locații atent alese, contra unei taxe, iar însoțitorii aveau grijă ca animalele să nu atingă de culturile agricole. Există riscul ca turmele să fie prinse între nămeți, însă în aceste cazuri au fost cumpărate furaje de la săteni (fân și resturi din culturi). În epoca socialistă sistemele tradiționale au fost abandonate aproape în totalitate, iar pășunatul s-a desfășurat într-un mod dezorganizat și neregulamentar, oii intrând pe pășunile de vite și culturi, iar această tendință puternică marchează și zilele actuale: condițiile de trai minime nu atrag ciobani responsabili, mai degrabă oameni nepriștici, care folosesc abuziv pășunile, dar și culturile și pădurile, nu țin cont de regenerarea și curățirea pajistilor, și nici de bunăstarea animalelor (lipsa locurilor de adăpat amenajate, lipsa adăposturilor pentru animale, și a nutrețelor) (Marușca 2015).

În Subcarpații Olteniei de exemplu transhumanța are o tradiție de sute de ani, care își lasă urma și în peisajul agropastoral: pășunile ocupă chiar mai mult de 60% din suprafețele agricole, există localități, unde se concentrează această activități, iar drumurile paralele cu râurile regiunii, care serveau mișcarea turmelor de oi, legau stâneleși popasurile din munți (de la Obârșia Lotrului, unde urcau turmele vara) până în valea Dunării (unde coborau toamna și iarna) (Persu & Nancu 2009).

Transhumanța a fost prezent în România din veci, însă este foarte important de menționat, că sistemele de pășunat tradiționale aveau caracteristicile regionale: în zonele subcarpatice și de câmpie turmele de oi de câteva sute de animale au străbătut drumuri lungi prin transhumanță, iar în zonele de deal și munte din Transilvania toamna oile erau aduse înapoi în curtea proprietarului, unde petreceau iarna (mâncând fân și furaje).

În zonele montane (Ciuc, Ghimeș), pășunatul tradițional al oilor începe în aprilie, pe fânațele din apropierea satelor, de unde animalele urcă la pășunile de munte pe la sfârșitul lunii mai, unde pasc până în septembrie, apoi revin la fânațele deja cosite. În această variantă a transhumanței, distanțele parcurse de turme de-a lungul anului sunt mai mici, și iarna animalele sunt hrănite cu fân (în transhumanța obișnuită se pășună de sub zăpadă) (Molnár et al. 2012).

Acest lucru este practicat și azi de exemplu în Bazinul Ciucului, unde numărul animalelor care pășunează în comuna Sântimbru era: 566 vite și 2277 oi în 2011, în Sânsimion: 1300 vite și 3000 oi (Imecs et al. 2014).

Pășunatul de toamnă a fânațelor, era indicat numai dacă toamna era caldă și lungă, dacă vremea nu era umedă, și numai în cazul fânațelor care se coseau o dată pe an (eventual cele de producție ridicată, cosite de două ori). Dacă până la începutul iernii vegetația era complet pășunată, plantele nu mai puteau acumula nutrienți, iar germinarea și dezvoltarea lor era mai slabă în anul următor. Pășunatul miriștilor și a pârluagelor se practica tradițional (deși valoarea furajeră este foarte scăzută), semănăturile de toamnă chiar se pășunau iarna pe sol înghețat și primăvara pe vreme uscată (pentru a evita culcarea tulpinilor de cereale și ajutorarea creșterii stufoase). Pășunatul de primăvară devreme a pajiștilor montane putea să ajute la reducerea abundenței de țapoșică (*Nardus stricta*), specie nefavorizată de animale, dar consumată în stare tânără (Bíró 1911).

Tradiția pășunatului miriștilor și a semănăturilor de toamnă poate fi urmată din evul mediu în Europa Centrală, dar este important de menționat, că împreună cu intensificarea agriculturii a scăzut drastic abundența vegetației rudérale din terenurile agricole, astfel biomasa și valoarea furajeră a resturilor pășunabile rămase după recoltă a scăzut (Pinke & Pál 2005, Póti et al. 2007).

Pășunatul de iarnă era o practică tradițională în zonele de câmpie (atât cu turmele, cât și cu cirezile) pe Câmpia Panonică. Pe câmpiile din Parcul Național Hortobágy până în azi există cirezi tradiționale ținute afară tot anul (Haraszthy 2013).

## ***2. Care au fost reglementările legale de-a lungul vremii privind pășunatul?***

### ***3. De când a început presiunea pentru modificarea legislației privind pășunatul de iarnă?***

În trecut în România, după revoltele de țărani din 1907, au fost stipulate mai multe principii de folosirea rațională a pajiștilor: încărcătura de animale (2 vite mari la munte, 3 la deal și 4 în lunci), asigurarea apei și a umbrei, durata pășunatului (de la ziua Sf. Gheorghe (23 aprilie) până la ziua Sf. Dumitru (26 octombrie)), la care s-a adăugat legea fondului pastoral din 1928, care prevedea necesitatea amenajamentelor silvopastorale. În era comunistă, prin lichidarea proprietății private din agricultură, s-a abandonat și problema izlazurilor comunale. Legea zootehniei din 1992 deja nu prevede amenajamentele silvopastorale (Marușca 2015).

Legea actuală (Ordonanța de Urgență nr. 195/2005 pentru protecția mediului, aprobat cu modificări de Legea nr. 265/2006, modificată de O.U.G. nr. 114/2007 și O.U.G. nr. 164/2008, art. 69.) obligă pe deținătorii de pajiști permanente (pășuni și fânațe) ca exploatarea acestora să se desfășoare în mod rațional, ținând cont de capacitatea de regenerare, cu încărcătura de animale și perioadele de pășunat ajustat la stațiunile și productivitatea pajiștilor, la care se adaugă O.U.G. nr. 57/2007 aprobată prin Legea nr. 49/2011 referitor la speciile și habitatele de interes comunitar și managementul acestora, lege care însă nu conține îndrumări directe asupra exploatării pajiștilor (Călușeru et al. 2010).

Studiile referitoare la modalitățile de creșterea extensivă a animalelor fără excepție subliniază importanța încărcării cu animale ale pajiștilor. Această noțiune înseamnă numărul animalelor care pășunează pe o parcelă o anumită durată de timp. Evident, acest lucru are un efect direct asupra durată timpului de refacere al pajiștii: cu cât este mai încărcată pajiștea, se prelungește durata regenerării pajiștii, astfel pentru a nu epuiza pășunea, ori se pășunează cu multe animale pe un timp scurt, ori cu mai puține animale pe timp mai îndelungat (Marușca 2015, Szemán 2006).

Prevederile actuale (2016) la reglementarea pășunatului în Ghidul fermierului privind ecocondiționalitatea al Agenției de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA) restricționează încărcătura de animale la minim 0,3 UVM (Unitate Vită Mare) pe hectar. Reglementează curățarea pășunii, și legat de întreținerea și exploatarea rațională a pajiștilor, obligă fermierii să respecte următoarele: primăvara să nu înceapă pășunatul prea devreme, când solul este încă umed, pentru că acesta se bătătoarește și se pot forma gropi, se distruge vegetația, iar pe terenurile în pantă se produce eroziunea solului; pajiștile care nu sunt pășunate în cursul unui an calendaristic se cosesc cel puțin o dată pe an; și toamna pășunatul să înceteze cu aproximativ 25–30 de zile înainte de venirea înghețurilor permanente prognozate.

#### **4. Cine are cel mai mult de câștigat de pe urma pășunatului de iarnă?**

#### **5. Care sunt efectele asupra mediului la care să ne așteptăm urmare a pășunatului pe vreme de iarnă?**

Suprapășunatul, mai ales pe pășunile sărace (cu vegetație rară) și în anotimpuri reci și umede provoacă degradarea accentuată a suprafețelor, târlitul animalelor presează și impremeabilizează solul, astfel vegetația se rărește, în zonele plane cu sol argilos și exces de umiditate se produc fenomene de gleizare, și se răspândesc buruienile (pipirigul (*Juncus effusus*), târsa (*Deschampsia caespitosa*)), pe pantele dealurilor se crează poteci lipsite de vegetație de-a lungul curbelor de nivel, care accentuează eroziunea. Stânele nemutate ani în șir devin focare de boli pentru animale, dar și jurul lor se degradează în urma creșterii cantității de nutrienți din sol, provenite din bălegar, și se răspândesc buruienii neconsumabili: ștevia (*Rumex alpinus*), știrigoaia (*Veratrum album*), urzica (*Urtica dioica*), și altele. În zonele montane pășunatul cu oi favorizează răspândirii de țepoșică (*Nardus stricta*), specie nefavorizată de animale. De asemenea, acumularea în exces ai fertilizanților organici rezultă în îmburuienirea suprafețelor cu specii nitrofile precum: bozul (*Sambucus ebulus*), lumânărica mare (*Verbascum speciosum*), scaiul măgarului (*Onopordum acanthium*), ciulinul (*Carduus nutans*) în zonele de luncă, scaiul (*Carduus acanthoides*), urzica (*Urtica dioica*), măcrișul calului (*Rumex obtusifolius*), brândușa de toamnă (*Colchicum autumnale*) în zonele de dealuri. (Marușca 2015)

Pe pajiștile de luncă suprapășunarea rezultă nu numai în scăderea numărului de specii, dar se schimbă structura: stratul inferior al vegetației este formată din specii rezistente la târlit, aspectul de primăvară este dominată de hirușor (*Poa annua*) (cu valoare furajeră scăzută), care dispare până vară, și trifoiul alb (*Trifolium repens*) realizează abundențe mari. În apropierea locurilor de adăpat și în jurul stânelor vegetația este cea mai degradată, persistă numai specii ruderales și rezistente la perturbări. Se pot considera specii indicatoare ale suprapășunatului zăzania (*Lolium perenne*), firuța (*Poa humilis*) și orzul de sărătură (*Hordeum hystrix*). Suprapășunarea pe de altă parte are un efect de îndesare a pajiștii, și îngrășămintele pot crește productivitatea ei (Penszka 2013).

#### **6. Cum vor fi afectate plantele care populează pășunile? Care sunt cele mai vulnerabile specii și de ce?**

În Slovacia pășunatul se consideră managementul sustenabil pentru conservarea habitatelor de pajiști montane (Novák & Stankovičová 2007).

În Ungaria, în zonele de lunci se consideră un management eficient pășunatul extensiv al vitelor pe pajiștile permanente mezofile, iar turmele de oi au un rol important în menținerea pajiștilor xerofile și de sărături (fiind adaptate mai mult la pășunatul vegetației scunde, și fiind mai puțin pretențioși), chiar și în creșterea diversității și în reducerea abundenței speciilor ruderales. Este

foarte important de menționat însă, că în aceste regiuni se practică pășunatul extensiv pe parcele (cu sub 1 UVM/ha, cosirea anuală pentru eliminarea buruienilor necomestibile, cu sezoane de pășunat de 200 – 240 zile, din aprilie până în noiembrie la primele înghețuri), iar intensificarea utilizării rezultă în reducerea diversității și a numărului de specii (Penszka 2013).

*În România, față de celelalte țări europene, încă mai trăiesc comunități, ale căror activitate principală constă în practicarea agriculturii tradiționale (Csergő & Demeter 2011). Aceste comunități pe de o parte pot servi ca exemple de urmat al utilizării sustenabile ale pajiștilor, totodată, însă se observă și tendințe de schimbări ale acestor practici, cu efecte nefavorabile asupra habitatelor de interes conservativ.*

*În zonele montane din Transilvania, pe lângă abandonarea pajiștilor, care rezultă în degradarea acestora prin instalarea vegetației lemnoase (direcția firească a succesiunii naturale), constituie o problemă importantă conversia fânațelor (bogate în specii, și de o valoare conservativă ridicată) în pășuni. Efectele negative ale acestui fenomen sunt scăderea porozității solului datorită târlitului animalelor, care reduce capacitatea de infiltrație a apei în sol, și în același timp creșterea nutrienților în stratul superior al solului, efecte care duc la schimbarea compoziției de specii și a structurii vegetației (numărul de specii scade, se reduce omogenitatea structurii covorului vegetal, scade înălțimea medie a stratului ierbos, crește abundența speciilor înalte, neconsumabile de către animale cu caracter ruderal (Carduus sp., Cirsium sp.)). Aceste efecte negative se accentuează cu creșterea încărcăturii cu animale a pajiștii (Csergő & Demeter 2011). Aceste fânațe și lizierele acestora cu păduri adăpostesc mai multe specii de plante ocrotite, care nu suportă pășunarea (bulbucii de munte (Trollius europaeus), narcisele (Narcissus stellaris), etc.).*

Pe de altă parte, în zonele de lunci din Ungaria s-a arătat, că pășunatul în parcele (sistem obișnuit de pășunat rațional în zootehnie dezvoltată) are următoarele avantaje față de pășunatul liber și de sub picior: abundența buruienilor și a speciilor neconsumabile de către animale este mai scăzută, condiția animalelor este mai bună (mișcările inutile ale turmei fiind evitate), risipa cauzată de târlire este mai scăzută, durata refacerii ierbii este mai optimă (care rezultă în creștere de producție), compoziția comunităților vegetale este îmbunătățită. Evident, sistemul de pășunat se ajustează posibilităților regionale, atât în lungimea sezonului de pășunat, cât și în încărcătura de animale (Póti et al. 2007).

## **7. Cum vor fi afectate animalele sălbatice?**

*In aceasta perioada animalele salbatice sunt mai vulnerabile din cauza temperaturii si a zapezii. Pentru ierbivore, o turma de oi cu multi caini inseamna competitie la putinele surse de hrana respectiv un deranj si predatie mult mai mare din cauza cainilor.*

*Surse:*

Bíró János (1911). *Utmutatás a domb- és hegyvidéki legelők megjavításához, gondozásához és rendszeres használatához*, Erdészeti Lapok 50/19

Călușeru, Lavinia Alina, Cojocariu, Luminița, Horablaga, Adina, Hamza, Stela, Horablaga, Marinel N., Toth, Emeric (2010). *Environment legislation applicable in Romania to natural habitats of grasslands*, Research Journal of Agricultural Science, 42/1

Csergő Anna Mária, Demeter László (2011). *Plant species diversity and traditional management in Eastern Carpathian grasslands*, European Forum on Nature Conservation and Pastoralism

Dér Ferenc (2007). *A magyar gyepgazdálkodás elmúlt 50 évének tapasztalatai, jelenlegi és jövőbeni lehetőségei*, in Tasi Julianna (eds.). *A magyar gyepgazdálkodás 50 éve – tanulságai a mai gyakorlat számára*, Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudomány Kar, Gödöllő

Haraszthy László (2013). *Értékközző gazdálkodás Natura 2000 területeken*, Editura Pharma Press, Budapesta

Imecs István, Pilbáth G. Attila, Molnár Gyöngyvér (eds.) (2014). *Ízelítő az Alcsíki-Medence területhasználatának históriájából*, Editura Green Steps, Braşov

Ján Novák, Kvetoslava Stankovičová (2007). *Sustainable exploitation of mountain extensive pasture by livestock without stabling*, in Tasi Julianna (eds.). *A magyar gyepgazdálkodás 50 éve – tanulságai a mai gyakorlat számára*, Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudomány Kar, Gödöllő

Marușca, Teodor (2015). *Însemnări și mărturii agrosilvopastorale*, Editura Universității Transilvania, Braşov

Molnár Ábel, Takács Diána, Szalay Péter (2012). *Pásztorok a Csíki- és a Gyimesi-havasokban (Keleti-Kárpátok)*, manuscript

Penszka Károly (2013). *Gyepterületek természetvédelmi, gyepgazdálkodási vizsgálatai*, Teză de doctorat, Gödöllő

Persu, Mihaela, Nancu, Daniela (2009). *Types of rural landscapes in the Oltenian Subcarpathian depressions*, Forum Geografic. Studii și cercetări de geografie și protecția mediului 8/8

Pinke Gyula & Pál Róbert (2005). *Gyomnövényeink eredete, termőhelye és védelme*, Editura Alexandra, Pécs

Póti Péter, Pajor Ferenc, Láczó Edina (2007). *Különböző legeltetési módok hatása a gyepnövényzetre és a juhok kondíciójára*, in Tasi Julianna (eds.). *A magyar gyepgazdálkodás 50 éve – tanulságai a mai gyakorlat számára*, Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudomány Kar, Gödöllő

Szemán László (2006). *Gyepgazdálkodási ismeretek*, Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Gödöllő

Tasi Julianna (2007). *A magyar gyepgazdálkodás elmúlt 50 évének legfontosabb eredményei, tanulságai*, in Tasi Julianna (eds.). *A magyar gyepgazdálkodás 50 éve – tanulságai a mai gyakorlat számára*, Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudomány Kar, Gödöllő

\*\*\* *Ghidul fermierului privind ecocondiționalitatea - 2016*, Agenția de Plăți și Intervenții pentru Agricultură